

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

เนื่องจากในสภาพสังคมโดยทั่วไปย่อมจะต้องมีการติดต่อค้าขาย หรือดำเนินการธุรกิจอย่างใด ๆ ที่จะเป็นการผูกพันความสัมพันธ์ระหว่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาหรือคู่กรณีที่มีความประสงค์ในการแสดงเจตนาเพื่อทำนิติกรรมระหว่างกันและกัน ทำให้เกิดบทบาทสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญาที่จะต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ตามสัญญาในลำดับถัดมาขึ้น บทบาทดังกล่าวอาจเรียกได้ว่าในบางครั้งก็จะเป็นการดำรงสถานะในฐานะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น “เจ้าหนี้” และ “ลูกหนี้” กันบ้าง และในขณะเดียวกันในบางครั้งความสัมพันธ์ของคู่สัญญาก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงจากหลักการดังที่กล่าวมาแล้วบ้าง คือ เป็นไปในลักษณะการเป็น “เจ้าหนี้” และ “ลูกหนี้” ซึ่งกันและกันในบุคคลคนเดียวสำหรับคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย อาทิเช่น ในกรณีของสัญญาต่างตอบแทนตามบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยเอกเทศสัญญาในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อาทิเช่น ซื้อขาย แลกเปลี่ยน จ้างแรงงาน จ้างทำของ เป็นต้น

จากรายละเอียดที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า การดำรงสถานะของคู่กรณีที่เจ้าหนี้ และลูกหนี้ดังกล่าวมิใช่จะมีแต่เฉพาะเรื่องบ่อเกิดแห่งหนี้ว่าด้วยสัญญาแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ความเป็นเจ้าหนี้ และลูกหนี้ อาจเกิดขึ้นเนื่องมาจากมูลแห่งหนี้ประเภทอื่นๆ อาทิเช่น บ่อเกิดแห่งหนี้ว่าด้วยละเมิด การจัดการนอกสั่ง หรือแม้แต่บ่อเกิดแห่งหนี้ว่าด้วยลาภมิควรได้ก็ได้ ซึ่งในเรื่องนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยก็ได้บัญญัติรับรองมูลแห่งหนี้ในแต่ละเรื่องแต่ละส่วนไว้ เพื่อเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นการแบ่งแยกสิทธิและหน้าที่ของคู่สัญญากันขึ้นเพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจในบทบาทของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายดังกล่าวประกอบกับก่อให้เกิดความชัดเจน และแน่นอนสำหรับการปฏิบัติการชำระหนี้ต่อกัน ได้อย่างถูกต้อง

สำหรับบทบาทของสิทธิและหน้าที่ของเจ้าหนี้ และลูกหนี้ข้างต้นในบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กล่าวไว้ในบรรพ 2 ว่าด้วยเรื่องหนี้ ลักษณะ 1 บทเบ็ดเสร็จทั่วไป ตั้งแต่มาตรา 194 ถึง มาตรา 353 โดยสรุปได้ว่าเป็นเรื่องของกรกระทำการ จงดเว้นกระทำการ รวมทั้งการส่งมอบทรัพย์สินต่างๆ ซึ่งการปฏิบัติการชำระหนี้ตามมูลแห่งหนี้ดังกล่าวในบางกรณีลูกหนี้อาจได้รับการช่วยเหลือโดยมีบุคคลอื่นมาทำการชำระหนี้แทนตน อาทิเช่น การชำระหนี้โดยบุคคลภายนอกตามมาตรา 314 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรืออาจจะเป็นผู้แทนหรือ

ตัวแทนตามกฎหมาย (legal representative or statutory agent) (อาทิเช่น ผู้แทนโดยชอบธรรม, ผู้อนุบาล, ผู้พิทักษ์, ผู้จัดการมรดก เป็นต้น) หรืออาจจะเป็นบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ทำการชำระหนี้แทน (อาทิเช่น ลูกจ้าง, ตัวแทน เป็นต้น) สำหรับการปฏิบัติการชำระหนี้ที่ลูกหนี้ใช้ให้บุคคลกลุ่มดังกล่าวไปทำแทนคนอาจมีบ้างในบางกรณีที่เกิดความผิดพลาดขึ้นจนก่อให้เกิดความเสียหายทางสัญญา และ/หรือความเสียหายทางละเมิดร่วมกันด้วย ทำให้จะต้องนำข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ในทางกฎหมายของสถานะบุคคลในแต่ละประเภทข้างต้นว่า เราควรจะให้ลูกหนี้มีความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้ และ/หรือบุคคลภายนอกที่ได้รับความเสียหายตามบทบัญญัติกฎหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 หรือบทบัญญัติกฎหมายใดที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เนื่องจากในบางครั้งการชำระหนี้ของลูกหนี้เป็นเรื่องเฉพาะตัวหรือเป็นเรื่องสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้ทำการแทนได้ หรือในบางกรณีบางครั้งคู่กรณีที่เป็นเจ้าหนี้ ลูกหนี้กันอาจมีการทำข้อตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดชอบของตนเป็นการล่วงหน้า ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ศึกษาได้นำมาตรา 373 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาพิจารณาประกอบในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย วัตถุประสงค์ก็คือเพื่อกล่าวถึงการห้ามมิให้ลูกหนี้จำกัดหรือยกเว้นความรับผิดชอบทางแพ่งเป็นการล่วงหน้าของลูกหนี้เอง โดยมีการกำหนดแต่เฉพาะเรื่องเพื่อกลั่นแกล้ง หรือความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของลูกหนี้เท่านั้น ส่วนกรณีที่เจ้าหนี้ ลูกหนี้ไปทำความตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดชอบเป็นการล่วงหน้าของบุคคลอื่นที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ตามบทบัญญัติกฎหมายมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้ห้ามไว้ จึงได้มีการตกลงกันเพื่อให้สามารถทำได้ หรือในบางกรณีเจ้าหนี้และลูกหนี้ก็อาจอาศัยช่องทางทำความตกลงกันอีกครั้งเมื่อความเสียหายเกิดแล้วโดยที่บทบัญญัติของกฎหมายมิได้ห้ามไว้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ในบางกรณีลูกหนี้อาจทำความตกลงจำกัดหรือยกเว้นความรับผิดชอบล่วงหน้าในกรณีของการประมาทเลินเล่อของลูกหนี้เองโดยที่บทบัญญัติกฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้กำหนดห้ามไว้อีกเช่นเดียวกัน ทำให้เกิดปัญหาว่าจะต้องมีการนำบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกันมาพิจารณาประกอบเพื่อการให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่ายเพิ่มเติมอีกได้เพียงใด ซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนอการนำพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พุทธศักราช 2540 ในมาตรา 8 ที่บัญญัติห้ามการทำความตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการ หรือบุคคลประเภทอื่นๆ สำหรับความรับผิดชอบในทางสัญญาที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตร่างกายหรืออนามัยของบุคคลผู้เป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งโดยให้มีผลเป็นโมฆะกรรมกันตามกฎหมาย และในกรณีความรับผิดชอบในทางสัญญาในเรื่องอื่นๆ ที่อยู่นอกเหนือจากเรื่องความเสียหายต่อชีวิตร่างกายหรืออนามัยของบุคคลผู้เป็นคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งให้มีผลบังคับเพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควร นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้มีการนำเสนอบทบัญญัติกฎหมายเรื่องหลักสุจริตในมาตรา 5

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ตลอดจนหลักกฎหมายอื่นๆ ที่เข้ามาช่วยป้องกันการเอารัดเอาเปรียบจากข้อสัญญาที่ข่มขู่และจำกัดความรับผิดชอบของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งอีก อาทิเช่น หลักกฎหมายที่ว่า หากคู่สัญญาฝ่ายใดทำผิดข้อสัญญาที่เป็นรากฐานหรือหัวใจของสัญญาแล้ว คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะอ้างข้อข่มขู่หรือจำกัดความรับผิดชอบไม่ได้ ซึ่งเรียกว่า หลัก “The Fundamental Breach” เป็นต้น

จากภาพรวมดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมาวิเคราะห์และพิจารณาปัญหาต่างๆ ที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อเป็นการขยายความงานเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ชัดเจนขึ้นได้ว่า ลักษณะของผู้ที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ยังเป็นปัญหาในลำดับแรกของเรื่องที่มีการตั้งคำถามเกี่ยวกับฐานะว่าใครเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้บ้าง โดยสามารถอาจแยกพิจารณาลักษณะของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จากองค์ประกอบของเรื่องได้เป็น 3 ส่วนด้วยกันคือ

ส่วนที่หนึ่งฐานะการเป็นผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย (statutory agent) ได้แก่ บุคคลที่กฎหมายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้กำหนดรับรองฐานะเป็นการเฉพาะตำแหน่งเอาไว้ อาทิเช่น การเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์ การเป็นผู้อุปการะของคนไร้ความสามารถ การเป็นผู้พิทักษ์ของคนเสมือนไร้ความสามารถ การเป็นผู้แทนและผู้ที่มิอำนาจทำการแทนของนิติบุคคล การเป็นผู้จัดการมรดกของบรรดาทายาทของกองมรดกทั้งหลาย เป็นต้น

ในส่วนที่สองเป็นกรณีผู้ที่ลูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ สามารถแยกรายละเอียดเป็นกรณีที่มีสัญญาแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797 และในกรณีไม่มีสัญญาแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นโดยการจ้าง ขาน วาน ใช้ โดยในบางกรณีเป็นเรื่องความสัมพันธ์ในทางส่วนตัวระหว่างผู้ใช้กับผู้ถูกใช้ โดยตัวบุคคลที่สามไม่ใช่ตัวองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติเอาไว้ หากเป็นแต่ส่วนที่สาระสำคัญจะต้องไปเกี่ยวข้องกับด้วยเท่านั้น

และส่วนที่สามเป็นเรื่องของความเกี่ยวข้องที่จะพยายามหาจุดแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กับบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาทิเช่น มาตรา 76 มาตรา 425 มาตรา 427 และมาตรา 428 เป็นต้น

ถัดมาในเรื่องของความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้มีการพิจารณาจากหลักการพื้นฐานในส่วนของความผิดของผู้ชำระหนี้แทนเสียก่อน ซึ่งในบางกรณีจะต้องพิจารณาจากหลักการพื้นฐานในเรื่องของการกระทำโดยจงใจ หรือโดยประมาทเลินเล่อมาตามขั้นตอนเสียก่อน ที่จะพิจารณาการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ว่าได้กระทำไปอยู่ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่หรือไม่ สำหรับการพิจารณาการกระทำของผู้ที่มี

อำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ดังกล่าวสามารถพิจารณาจากหลักเกณฑ์ทั่วไปที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบของลูกหนี้ผู้เป็นตัวแทนและบุคคลผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้ต่อบุคคลภายนอก โดยการนำหลักกฎหมายจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวแทนมาปรับใช้ได้โดยตรงสำหรับกรณีของบุคคลผู้ที่ถูกหนี้ใช้ในการชำระหนี้ที่มีสัญญาแต่งตั้งให้เป็นตัวแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 797 และในส่วนของบุคคลผู้ที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้ที่ เป็นผู้แทนตามกฎหมายหรือตัวแทนที่ได้รับการแต่งตั้งตามกฎหมาย (statutory agent) รวมทั้งในกรณีบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่มีได้มีสัญญาแต่งตั้งให้เป็นตัวแทน แต่เกิดเนื่องจากสภาพของจารีตประเพณี และวัฒนธรรม หรือกรณีแม้แต่การอาศัยความสัมพันธ์อันเคยเข้ามาเกี่ยวข้อง (อาทิเช่น การจ้าง ขาน วาน ไร่ เป็นต้น) สามารถนำหลักกฎหมายจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยเรื่องตัวแทนมาปรับใช้ได้ในฐานะที่เป็นบทบัญญัติกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งโดยการนำเอาหลักดังกล่าวมาเทียบเคียงอาศัยบทบัญญัติในมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งอาจกล่าวถึงรายละเอียดหลักเกณฑ์ทั่วไปของหลักการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวได้เป็น 4 ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง การพิจารณาจากการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้แก่ การยึดหลักว่าการใดๆ ที่บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำไปในนามลูกหนี้ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นต่อเจ้าหนี้

ประการที่สอง การพิจารณาจากการใช้อำนาจของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ โดยยึดหลักว่าถ้าบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กระทำไปภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบสำหรับการดำเนินการดังกล่าวเสมอ ซึ่งขอบเขตของอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าวนี้อาจถูกขยายได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย

ประการที่สาม การพิจารณาจากขอบเขตอำนาจหน้าที่ของบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้แก่ การพิจารณาจากลักษณะของสัญญาแต่ละประเภทว่ามีการดำเนินการเกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ของคู่สัญญาที่มีต่อกัน ตลอดจนเกินกว่าขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่ผู้ทำการแทนได้รับมอบหมายจากลูกหนี้หรือไม่ หากปรากฏว่ามีการดำเนินการที่อยู่นอกเหนือไปจากขอบเขตของอำนาจหน้าที่ที่ลูกหนี้ผู้เป็นตัวแทนมอบหมาย บุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้เป็นการส่วนตัวด้วยก็ได้

และในประการที่สี่ การพิจารณาจากกิจการงานหรือฐานะของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่อ้างว่าได้กระทำการไปแทนนั้นเป็นเครื่องบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้สามารถพิจารณาได้จากความชอบด้วยกฎหมาย และความสุจริตในการดำเนินการแทนนำมาประกอบการพิจารณาได้ด้วย หากปรากฏว่าบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้มิได้ดำเนินการไป

โดยสุจริต หรือชอบด้วยกฎหมาย บุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้เป็นการส่วนตัวอีกด้วยเช่นเดียวกัน

สำหรับในขั้นตอนที่ว่าลูกหนี้จะมีความรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้จากการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนหรือไม่นั้น จะต้องปรากฏว่าบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนจะต้องกระทำการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ และจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมูลหนี้สัญญา หรือมูลหนี้ที่เกี่ยวข้องหรือคล้ายกับสัญญา หรือมูลหนี้ที่เกี่ยวกับสวัสดิภาพหรือความปลอดภัยของประชาชนนั้นๆ ด้วย หากปรากฏว่าการชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำต่อบุคคลอื่นที่มีใจเจ้าหนี้ในมูลหนี้ตามเรื่องที่กำลังถามมาแล้ว กรณีอาจมิใช่เรื่องตามบทบัญญัติกฎหมายในส่วนของมาตรา 220 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ส่วนจะไปเป็นเรื่องของความรับผิดชอบในทางละเมิดหรือความรับผิดชอบตามบทบัญญัติกฎหมายในเรื่องอื่นๆ หรืออย่างไรก็จะต้องนำไปวินิจฉัยตามรูปคดีต่อไป นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าในส่วนความรับผิดชอบของมาตรา 220 ที่ผูกพันกับหลักนั้น มาตรา 220 ไม่อาจนำมาปรับใช้กับกรณีปัญหาต่างๆ ได้โดยเพียงลำพัง ทั้งนี้เนื่องจากในบทบัญญัติมาตราดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องกับมาตราอื่นๆ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์อาทิเช่น มาตรา 76, มาตรา 425, มาตรา 427, มาตรา 428 หรือแม้แต่บทบัญญัติว่าด้วยบทเบ็ดเสร็จทั่วไป (ในมาตรา 215, 216, 217, 218 และมาตรา 224) และบทบัญญัติว่าด้วยเอกเทศสัญญา เป็นต้น อย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะต้องถูกนำมาปรับใช้ร่วมกันหรือเกี่ยวพันกันอยู่เสมอ โดยในส่วนท้ายสุดของการพิจารณาความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ก็คือ จะต้องไม่มีข้อยกเว้นหรือข้อจำกัดความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ในเรื่องอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง อันจะเป็นผลให้ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบต่อเจ้าหนี้สำหรับความรับผิดชอบในแต่ละเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 220 ต่อไป

ในด้านของกฎหมายต่างประเทศ เนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลของกฎหมายต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายโรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสทั้งในส่วนประมวลกฎหมายแพ่ง และประมวลกฎหมายพาณิชย์ ประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยหนี้ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ผ่านมาทางการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยบรรพหนึ่งและบรรพสองทั้งสองครั้ง คือ ในช่วงปีพุทธศักราช 2466 ในช่วงนี้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยได้รับแนวความคิดมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยหนี้ของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ และในช่วงปีพุทธศักราช 2468 ได้รับแนวความคิดทางกฎหมายมาจากประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมันผ่านทางประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศญี่ปุ่น ทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าควรจะต้องศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบของลูกหนี้เพื่อการกระทำของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้กฎหมาย

ของแต่ละประเทศดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาเปรียบเทียบร่วมกันกับกฎหมายของประเทศอังกฤษซึ่งยึดถือหลักกฎหมายแบบคอมมอนลอว์ ซึ่งอาจแยกกล่าวถึงรายละเอียดโดยสรุปได้ดังนี้

- ความเป็นมาในทางประวัติศาสตร์ เนื่องจากในกฎหมายโรมัน หนี้ตามกฎหมายโรมันเป็นนิติสัมพันธ์ 2 ฝ่าย คือระหว่างเจ้าหนี้และลูกหนี้ ส่วนบุคคลที่สามจะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วยเลย หากปรากฏว่ามีบุคคลที่สามดำเนินการชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ โดยที่ลูกหนี้ไม่ทราบหรือไม่ยินยอมก็ถือว่าได้มีการชำระหนี้ไปโดยเรียบร้อยแล้ว

- ในส่วนของประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมันถือได้ว่าเป็นต้นแบบในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยในมาตรา 220 โดยเฉพาะการรับเอามาตรา 278 ของประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันมาทั้งมาตรา ทำให้เป็นแนวทางในการใช้และการตีความกฎหมายของประเทศไทยอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาเห็นว่าเนื้อหาของคำว่า “ตัวแทนแห่งตน” ในมาตรา 220 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย น่าจะหมายถึง ผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย มิใช่หมายถึงตัวแทนทั่วไปในบรรพ 3 ว่าด้วยเอกเทศสัญญาดังเช่นที่มีบางท่านเข้าใจกัน นอกจากนี้ทำให้ทราบได้ว่าบุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้ นั้นได้แก่ตัวการตัวแทนในส่วน of เอกเทศสัญญา และบุคคลที่มีอำนาจในการทำการแทนอื่นๆ (อาทิเช่น กรณีจ้าง ขาน วาน ใช้ เป็นต้น)

- ในส่วนของประมวลกฎหมายประเทศฝรั่งเศสได้มีการบัญญัติรองรับกฎหมายความรับผิดชอบของลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้สำหรับบุคคลที่มีอำนาจทำการแทนลูกหนี้ และประมวลกฎหมายแพ่งว่าด้วยหนี้ของสวิสเซอร์แลนด์ได้มีการบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงการทำการแทน ซึ่งมีความหมายที่กว้างกว่าคำว่า “ตัวแทน” แต่เพียงประการเดียว เหมือนดังเช่นของประเทศไทย

- ในส่วนของกฎหมายของประเทศอังกฤษ ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการทำการแทนไว้ในกฎหมายว่าด้วยสัญญาในส่วนของเรื่องตัวแทนซึ่งถือว่าการดำเนินการทั้งหลายของตัวแทนที่ได้กระทำการแทนไปภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่เป็นสิ่งที่ลูกหนี้ผู้เป็นตัวการจะต้องรับผิดชอบต่อบุคคลภายนอกต่อไป

2. ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้ศึกษาได้เสนอปัญหาข้อเท็จจริงต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการปรับใช้บทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 โดยทำการวิเคราะห์แนวทางการพิจารณาสภาพปัญหาในแต่ละเรื่องทำให้เห็นว่ามีเหตุขัดข้องอันจำเป็นต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหรือขยายผลการปรับใช้และการตีความกฎหมายในมาตราดังกล่าวได้โดยมีรายละเอียดข้อเสนอแนะดังนี้

1. ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างลูกหนี้และบุคคลผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้สามารถแยกได้เป็น 2 ส่วน กล่าวคือ

1.1 ในด้านนิติวิธีที่เกี่ยวกับการใช้และการตีความกฎหมาย ผู้ศึกษาเห็นว่า

- ในส่วนของคำว่า “ตัวแทนแห่งตน” ควรจะมีแนวทางในการปรับใช้กฎหมายให้ตรงกับกรณีของผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมายซึ่งได้แก่ ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้เยาว์, ผู้อนุบาลของคนที่ไร้ความสามารถ, ผู้พิทักษ์ของคนที่ไร้ความสามารถ, ผู้แทนนิติบุคคล และผู้ที่มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลของนิติบุคคล, ผู้จัดการมรดกของกองมรดก เป็นต้น

- ในส่วนของคำว่า “บุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้” ควรจะมีแนวทางในการปรับใช้กฎหมายให้หมายถึง กรณีของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่มีสัญญาแต่งตั้งเป็นตัวแทนตามมาตรา 797 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และรวมถึงกรณีของบุคคลที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ที่ไม่มีสัญญาแต่งตั้งเป็นตัวแทน (อาทิเช่น กรณีจ้าง ขาน วาน ใช้ เป็นต้น)

1.2 ในด้านการนิบัญญัติ ผู้ศึกษาเห็นว่าควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขถ้อยคำในบทบัญญัติกฎหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 220 ของไทยให้สอดคล้องและตรงตามเจตนารมณ์ของบทบัญญัติกฎหมายเหมือนอย่างประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของกฎหมาย โดยบัญญัติเพิ่มเติมถ้อยคำจากคำว่า “ตัวแทนแห่งตน” ไปเป็นคำว่า “ตัวแทนตามกฎหมาย” ทั้งนี้ เนื่องจากในประมวลกฎหมายแพ่งของประเทศเยอรมัน มาตรา 278 ที่บัญญัติถึงบุคคลที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้แทนได้แก่ ผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมาย และผู้ที่ลูกหนี้ใช้ให้ชำระหนี้แทนอื่น ๆ เท่านั้น แต่ปรากฏว่าในส่วนของบทบัญญัติกฎหมายไทยตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังมีการบัญญัติข้อความบางส่วนที่ไม่ชัดเจนพอ กล่าวคือ ในมาตรา 220 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติถึงบุคคลที่มีอำนาจในการชำระหนี้แทนลูกหนี้ไว้แต่เพียง “ตัวแทนแห่งตน” กับ “บุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้” เท่านั้น ทำให้เมื่อเวลาที่มีข้อเท็จจริงที่เป็นปัญหาผู้ใช้กฎหมายมักเกิดความสับสนและอาจเกิดปัญหาในการใช้และการตีความกฎหมายได้ว่า ตัวแทนแห่งตนก็น่าจะหมายถึงตัวแทนตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา 797 ถึงมาตรา 844 เท่านั้น ส่วนถ้าข้อเท็จจริงเป็นกรณีของบุคคลในฐานะอื่นๆ อาทิเช่น กรณีของผู้แทนหรือตัวแทนตามกฎหมายน่าจะเป็นเรื่องของบุคคลตามข้อความในส่วนของบทบัญญัติกฎหมายในมาตรา 220 ที่ระบุว่า “บุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้” มากกว่า

2. ในส่วนของ~~การกระทำ~~ในขอบอำนาจหน้าที่ ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรจะต้องมีการนำนิติวิธีที่เกี่ยวกับการใช้และการตีความกฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้

2.1 ในส่วนของการพิจารณาการกระทำของผู้ที่มีอำนาจชำระหนี้แทนลูกหนี้ได้กระทำไปอยู่ภายในขอบอำนาจหน้าที่หรือไม่ ซึ่งจะต้องมีการพิจารณาจากลักษณะของสัญญาโดยดูว่าลูกหนี้มีหน้าที่หลักและหน้าที่ข้างเคียงอย่างไร อาทิเช่น กรณีร้านอาหารจานด่วนซึ่งให้ลูกค้าได้เข้าไปซื้ออาหารเพื่อนั่งกินภายในร้าน โดยมีการชำระเงินที่เคาน์เตอร์เก็บเงินเรียบร้อยแล้ว และปรากฏว่าลูกค้าเดินหกล้มภายในร้าน เนื่องจากพนักงานภายในร้านทำน้ำหกเลอะเทอะ ควรจะต้องตีความกฎหมายให้เจ้าของร้านอาหารดังกล่าวจะต้องรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพนักงานลูกจ้างของร้านดังกล่าวตามมาตรา 215 ประกอบกับมาตรา 220 เพราะเหตุที่สัญญาซื้อขาย ผู้ขายมีหน้าที่หลักในการส่งมอบและโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายให้แก่ผู้ซื้อ อีกทั้งผู้ขายมีหน้าที่ข้างเคียงต้องให้ความสะดวกและความปลอดภัยแก่ผู้ซื้อที่เข้ามาใช้บริการและรับประทานอาหารในร้าน เมื่อลูกจ้างฝ่าฝืนหน้าที่นี้ถือว่านายจ้างฝ่าฝืนด้วย ผู้ขายจึงต้องรับผิดชอบ

หรือในกรณีสัญญาซื้อขายกล้องวงจรปิด โดยกำหนดให้ผู้ขายติดตั้งและทดลองระบบเป็นเวลา 2 เดือน ด้วยเหตุว่า ลูกจ้างของผู้ขายนำภาพจากการบันทึกด้วยกล้องวงจรปิดในช่วงที่ทดลองระบบ ให้ผู้ซื้อออกเผยแพร่งานผู้ซื้อเสียหาย ผู้ขายต้องรับผิดชอบผิดฐานผิดสัญญา เนื่องจากหน้าที่ของผู้ขายคือ โอนกรรมสิทธิ์ และส่งมอบทรัพย์สิน อีกทั้งต้องสุจริตในการดูแลรักษาความลับให้แก่ลูกค้า ในส่วนของความลับที่ได้มาจากการทำงาน การติดตั้งและทดลองระบบ เมื่อลูกจ้างของผู้ขายฝ่าฝืนหน้าที่นี้ นายจ้างในฐานะลูกหนี้จึงต้องรับผิดชอบตามมาตรา 220 และมาตรา 215 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถ้าลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ชำระหนี้แทนกระทำนอกกรอบอำนาจหน้าที่เหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นการกระทำที่อยู่นอกเหนือความรับผิดชอบของนายจ้างผู้เป็นลูกหนี้ที่จะต้องเข้ามารับผิดชอบโดยผลของมาตรา 220 ซึ่งตัวนายจ้างเองจึงไม่ต้องรับผิดชอบ

2.2 ในกรณีของการนำหลักกฎหมายตามบทบัญญัติในมาตรา 220 มาปรับใช้กับกรณีการกระทำที่อยู่นอกขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามสัญญาที่ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบ แต่อยู่นอกเหนือความรับผิดชอบในทางละเมิดจากการกระทำของบุคคลอื่น อาทิเช่น ในกรณีที่นายจ้างเป็นลูกหนี้ ลูกจ้าง

เป็นผู้ปฏิบัติการชำระหนี้แทนลูกหนี้ต่อเจ้าหนี้แล้วเกิดมีความเสียหายขึ้นมา เป็นต้น ซึ่งในด้านของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดตามมาตรา 425 แล้ว ในบางกรณีไม่สามารถนำทบัญญัติกฎหมายมาปรับใช้กับกรณีได้โดยตรง เนื่องจากเหตุละเมิดไม่เกี่ยวกับงานที่จ้างทำให้ในทางปฏิบัติมีปัญหาในเรื่องดังกล่าวขึ้น ตัวอย่างเช่น ในกรณีช่างซ่อมรถยนต์โดยแผ่นวิธีดีในรถยนต์ของลูกค้านำมาซ่อมที่อยู่ของนายจ้าง หรือในกรณีพนักงานขับรถโดยสารประจำทางและพนักงานเก็บเงินรถกระที่บผู้โดยสารรถประจำทาง(อ้างถึงคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1942/2520)

3. ในส่วนของข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของลูกหนี้ เนื่องจากในกรณีของปัญหาที่มีการทำความตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อหลีกเลี่ยงการบังคับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 ก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบต่อคู่สัญญา โดยเฉพาะในส่วนของเจ้าหนี้ตามสัญญาซึ่งเป็นผู้สัญญาขายย่อยที่มีอำนาจในการต่อรองในทางเศรษฐกิจที่น้อยกว่าฝ่ายลูกหนี้ที่เป็นคู่สัญญาขายใหญ่ที่มีอำนาจในทางเศรษฐกิจที่จะกำหนดทิศทาง ตลอดจนเงื่อนไขของข้อตกลงที่ได้เปรียบแก่ตน ทำให้อาจก่อให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้มาตรา 220 ได้ ตัวอย่างเช่น ในกรณีของสัญญารับเหมาก่อสร้างบ้านรวมโครงการใหญ่ๆ ที่มีประชาชนรายย่อยเข้ามาใช้บริการโดยเป็นผู้สัญญากับผู้รับเหมาที่มีฐานะเป็นลูกหนี้ตามสัญญาจ้างทำของ มักจะทำการจ้างผู้รับเหมาช่วงเข้ามาช่วยงาน ทำให้อาจก่อให้เกิดปัญหาแก่ประชาชนที่เข้ามาเป็นผู้สัญญาในฐานะเจ้าหนี้ตามสัญญาเมื่อช่วงเวลาที่มีความเสียหายตามสัญญาเกิดขึ้นได้ โดยทางผู้รับเหมาในฐานะลูกหนี้ตามสัญญาจ้างทำของมักจะอ้างข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดว่าตนเองมีต้องผูกพันรับผิดตามสัญญาด้วย เนื่องจากเป็นการกระทำของผู้รับเหมาช่วงซึ่งเป็นบุคคลที่ตนใช้ให้ชำระหนี้แทน ดังนั้นผู้ศึกษาเห็นว่า ในด้านนิติวิธีที่เกี่ยวกับการใช้และการตีความกฎหมายในมาตรา 220 และมาตรา 373 เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมจึงควรมีมาตรการที่เข้มงวดที่จะมิให้เกิดการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของลูกหนี้เท่าที่จะทำได้ ส่วนในด้านการนิติบัญญัติผู้ศึกษาเห็นว่าควรตัดข้อความตอนท้ายของมาตรา 220 ออกไป คือ "...ฉะนั้น แต่บทบัญญัติแห่งมาตรา 373 หาใช้บังคับแก่กรณีเช่นนี้ด้วยไม่" ดังนั้นมาตรา 220 คงเหลือเพียงข้อความดังนี้ "ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความผิดของตัวแทนแห่งตนกับทั้งของบุคคลที่ตนใช้ในการชำระหนี้ นั้น โดยขนาดเสมอกับว่าเป็นความผิดของตนเอง"